

A római Szent Kelemen neve alatt ránk maradt korintusiakhoz írt második levél (fordította Ladocsi Gáspár)

Ez a levél a római szent Kelemen neve alatt maradt ránk, de Caesareai Euszebiosz óta nyomon követhető, hogy senki sem tartotta az övének. Euszebiosz ugyan beszél arról, hogy kell lenni egy másik korintusiakhoz írt levélnek is, de ezt, mivel a régiek nem használták, ő nem ismeri¹³⁴, Jeromos ennek ismeretében utasítja vissza ezt a levelet¹³⁵. Az alexandriai és jeruzsálemi kódex viszont a hiteles Kelemen-levél után hozza másodikként ennek szövegét. Mindenesetre ez a pseudo-irat, ha nem is tudta szerzőjéről Római Szent Kelemen elfogadtatni, mégis becses maradt, olyannyira, hogy a szír egyházakban több évszázadon keresztül a kánoni könyvek közé sorolták.

A levelet belső érvek alapján sem mondhatjuk Római Szent Kelemenének, tartalmában és stílusában egészen különbözik az övétől, bár mindkettő zsidó-keresztény szerző munkájának tekinthető. Mindezek mellett nem elhanyagolható az sem, hogy az irat tulajdonképpen nem is levél, benne egy korabeli homíliát ismerhetünk meg, mely a keresztény ókor irodalmi hagyatékából a legrégebb. Gazdag képvilágánál és megnyerő beszédformájánál fogva az egyik legszebb korakeresztény irodalmi emlék.

Teológiai képei között külön figyelmet érdemel a tizennegyedik fejezetben leírt mennyei Egyház alakja. Arról az egyházzal beszél, amely minden más előtt megteremtettetett, amely szellemi, Isten első gondolata, mely Krisztus testében megjelent, és azóta itt a földön lassan magába foglalja az egész teremtett világot. Ez a kép a messiási országot váró zsidóság és a korai keresztény egyházak egyik legkedveltebb elgondolása volt, amely meg-megcsillan Pál apostol leveleiben (vö.: Ef 1,4; 3,9-10), a Jelenések könyvének mennyből alászálló Jeruzsálemében (vö.: Jel. 21,2), vagy Hermasz idős matrónájában (vö.: Past 8,1).

Az irat az apostoli atyák korának utolsó évtizedeiben keletkezett, mivel egyházképe mellett a bűnbánati fegyelemről alkotott elgondolása ugyancsak közel áll a Pásztoréhoz. Ezeket figyelembe véve A. v. Harnack római keletkezésűnek mondja, szerinte nem Kelemen, hanem Szótér pápa (vö.: Kr.u. 165-173) küldte a korintusi egyháznak¹³⁶. Mások, tradícióanyaga miatt, és mivel idézi az Ebionita evangéliumot (vö.: II. Clem. 12,2), alexandriai írást látnak benne¹³⁷, egy harmadik vélemény szerint Korintusból származtatható, mivel benne Pál apostol első Korintusiakhoz írt leveléhez hasonlóan (vö.: 1Kor 9,25) megtalálható a versenyfutó atléták képe (vö.: II. Clem. 7,1-6), és ezek mögött a Korintus közelében lezajló iszthmoszi játékokra való utalást vélnek felismerni¹³⁸.

Római Szent Kelemen második levele a korintusiakhoz

¹³⁴ Eusebius: *Historia Ecclesiastica* III, 38, 4;

¹³⁵ Hieronymus: *De vicis illustribus* 15.

¹³⁶ A. v. Harnack: *Geschichte der Altchr. Lit.* II.1. 440. o. kk,

¹³⁷ Harrison és Streeter véleménye; összefoglalóan lásd: Quasten: *Patrologia I.* (Marietti, 2. Ed.), 55. o. II. Kelemen-levél címszó alatt.

¹³⁸ Lightfoot, Funk és Krüger véleménye; összefoglalóan lásd: Quasten.

I. Testvéreim, nekünk úgy kell gondolkodnunk Jézus Krisztusról, mint Istenről, mint az élők és holtak bírójáról¹³⁹, és nem szabad keveset gondolnunk megváltásunk felől. 2. Azzal, hogy mi keveset gondolunk felőle, keveset remélünk, és akik kevésre értékelik, bünt követnek el; mi meg azzal vétkezünk, ha nem tudjuk, hogy honnan nyertük a meghívást, és kitől, és hova¹⁴⁰, meg hogy mekkora szenvedést kellett elviselnie Jézus Krisztusnak érettünk. 3. Ellenszolgáltatásképpen ugyan mit is adhatnánk neki¹⁴¹, vagy miféle méltó gyümölcsöt mindazért, amit ő adott nekünk? Ugyan mekkora lehetne a mi viszonzásunk? 4. Világossággal ajándékozott meg bennünket, mint atya a fiait, úgy hívott minket, és mint már elveszetteket mentett meg minket. 5. Miféle dicséretet adhatunk mi néki, vagy miféle fizetséget mindazok ellenszolgáltatásaképpen, amit tőle kaptunk? 6. Elménkben nyomorúságosak voltunk, köveket, fát, aranyat, ezüstöt meg különféle érceket imádtunk, emberek alkotásait¹⁴²; egész létünk nem volt más, mint maga a halál¹⁴³. A körülöttünk levők elvakítottak, homály töltötte be az egész látásunkat, de az ő akaratából a minket körülvevő felhőt levette feltekintettünk. 7. Irgalmasságot gyakorolt felettünk, könyörületességében megszabadított minket, letekintett a bennünk levő sok tévelyre és romlottságra, és arra, hogy a megmenekülésnek semmi más reménye nem maradt számunkra, mint az, amit tőle várunk. 8. Meghívott bennünket, akik semmik voltunk, és azt akarta, hogy a nemlétből újra legyünk.

II. „Örvendezzél, te magtalan, aki nem szültél; tapsoljál és ujjongjál, te, aki nem vajúdtál, mert a természetlennek sokkal több gyermeke lesz, mint annak, akinek férje van” (vö.: Iz 54,1). Amikor azt mondja: „Örvendezzél, te magtalan, aki nem szültél”, rólunk beszél, mert a mi Egyházunk volt a magtalan, mielőtt még ő nem adott neki gyermekeket. 2. Amikor pedig azt mondja: „ujjongjál, te, aki nem vajúdtál”, ezzel nem akar mást mondani, minthogy imáinkat egyszerűségben vigyük az Úr elé, és ne kínlódjunk úgy, miként azok az asszonyok, akik a szülési fájdalomtól szenvednek.¹⁴⁴ 3. Amikor pedig azt mondja: „mert a magányosnak¹⁴⁵ sokkal több gyermeke lesz, mint annak, akinek férje van”, mert Istentől elhagyottnak látszott népünk, most pedig mi, a benne hívők, sokkalta többen vagyunk azoknál, akik magukénak gondolják az Istent.¹⁴⁶ 4. Egy másik Írás¹⁴⁷ meg azt mondja, hogy „nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem a bűnösöket” (vö.: Mt 9,13). 5. Ezzel azt mondja, hogy meg kell menteni az elveszetteket. 6. Igen nagy és csodálatra méltó dolog ez, mert nem azokat szilárdítja meg, akik állnak, hanem azokat, akik elestek. 7. Így tehát Krisztusnak az volt az akarata, hogy elveszetteket megmentse, és sokakat megmentett ő; eljött hozzánk és meghívott bennünket, akik már elvesztünk.

III. Így mutatkozott meg az ő nagy irgalmassága, amit velünk tett: elsőként, hogy mi, akik élők vagyunk, nem áldozunk, és nem is imádjuk a halott isteneket, hanem általa megismertük

¹³⁹ 148. old. I,1. „élők és holtak bírója” vö. 1 Pét 4,5; 2Tim 4,1 Barnabás-levél VII,2.

¹⁴⁰ „honnan nyertünk meghívást ... hová”. A „hely” már a Barnabás-levélben előforduló fogalom (XIX,1); Az igazság evangéliuma 22 és 40-42; Excerpta ex-Theodoto 78.

¹⁴¹ Az ellenszolgáltatás, a viszonzás igen jellegzetes fogalom ebben az írásban, a IX,7-ben és XV,2-ben is előfordul az intelem motiválására szolgál.

¹⁴² Vö. Bölcs 13,10; Hénokh 99,7; Diognétosz-levél II,2.

¹⁴³ „... egész életünk nem volt más, mint maga a halál” vö. Mt 8,22; Lk 9,60; Jn 5,24; Ef 22,1 és 5; 5,14; Kol 2,13; 1Tim 5,6; Jel 3,1; Poimandrész I,15,19,20.

¹⁴⁴ Az alázatosságban az Úr elé vitt imának mi köze van a vajúdó asszony jajgatásához? A magyarázat és az idézett szöveg összefüggése nem világos. Az ima áldozatként való felajánlása (anapherein) (Zsid 7,27; Jak 2,21; 1Pét 2,24) szakkifejezés már újszövetségi iratokban, sőt a „szellemi áldozat felajánlása (1Pét 2,5), „a dicséret áldozatának felajánlása” (Zsid 13,15). Az „egyszerűség” lehet a kulcsfogalom, aminek tartalmilag a „szellemi” felel meg.

¹⁴⁵ Az „eremosz” szót használja a „szteira” helyett. Az „eremosz” itt elhagyottat jelent.

¹⁴⁶ „... akik magukénak gondolják az Istent” a zsidókra vonatkozik, vö. Levél Diognétoszhoz III,2; Jusztinosz 1 Apológia LIII,5 (Óker. írók 8,106. old.).

¹⁴⁷ Az Újszövetséget mint „írást” idézi!

az igazság Atyját.¹⁴⁸ Melyik az a tudás, ami hozzá elvezet bennünket, mely által megismerjük őt, feltéve, ha nem tagadjuk meg? 2. Ő ugyanis azt mondja: „Aki megvall engemet az emberek előtt, én is megvallom őt Atyám előtt” (vö.: Mt 10,32). 3. A mi fizetségünk pedig ez: ha megvalljuk őt, aki által üdvözülünk. 4. De miben valljuk meg őt? Abban, ha megtesszük mindazt, amit mondott, és ha nem vetjük el magunktól parancsait, és ha nemcsak az ajkunkkal adjuk meg neki a tiszteletet, hanem egész szívünkéből és egész elménkből.¹⁴⁹ 5. Izaiás próféta ugyanis ezeket mondja: „Ez a nép csak ajkával tisztel engemet, de szíve távol van tőlem” (vö.: Iz 29,13).¹⁵⁰

IV. Ne csak Urunknak szólítsuk őt, mert ez még nem üdvözít bennünket! 2. Azt mondja ugyanis: „Nem mindaz üdvözül, aki azt mondja nekem „Uram, Uram”, hanem az, aki az igazságosságot cselekszi” (vö.: Mt 7,21). 3. Ilyenféleképpen tehát, testvéreim, a cselekedeteink által valljuk meg őt, azzal, hogy szeretjük egymást, kerüljük a házasságtörést, nem rágalmazunk meg a másikat, és nem is irigykedünk a másokra; inkább önmegtartóztatásban élünk, alamizsnát osztunk, és a jót tesszük, együttérzően egymás javát szolgáljuk, és hogy nem sóvárgunk a pénz után. Ezekben a cselekedeteinkben valljuk meg őt, és nem azokban, amelyek mindezekkel ellentétben állnak; 4. mert nekünk inkább kell félnünk az Istentől, mint az emberektől. 5. Ezért mondja minekünk, akik ilyenképpen cselekedünk, az Úr: „Ha ti a keblemre gyűltök, de nem teszitek meg parancsolataimat, kivétel onnét titeket és azt mondom: Távozzatok tőlem, nem ismerlek titeket, hogy honnét vagytok, törvényszegők” (vö.: ?)!¹⁵¹

V. Ennélfogva, testvéreim, mi adjuk fel ebben a világban levő tartózkodásunkat, tegyük meg annak akaratát, aki meghívott bennünket! És ne féljünk kivonulni ebből a világból! 2. Az Úr ugyanis azt mondotta: „Olyanok lesztek, mint a bárányok a farkasok között” (vö.: Lk 10,3). 3. Péter pedig ezt válaszolta neki: „És ha a farkasok széttépik a bárányokat?” (vö.: ?).¹⁵² 4. Jézus ezt felelte Péternek: „A bárányok ne féljenek a farkastól, akkor, ha már meghaltak, és ti se féljete azoktól, akik megölnék benneteket, és mit sem árthatnak nektek; féljete inkább azoktól, akik úgy ölnek meg benneteket, hogy van hatalmuk testeteket és lelketeket egyaránt a gyehenna tüzeire vetni” (vö.: Lk 12,4-5). 5. Tudjátok meg tehát, testvéreim, hogy ennek a testnek ebben a világban való tartózkodása jelentéktelen, rövid ideig tartó; de Krisztus ígérete hatalmas és csodálatos, ugyanúgy az eljövendő ország és az örök élet nyugalma is. 6. Mit kell tennünk ahhoz, hogy mindezeket elnyerjük? Mindig igazként és istenfélelemmel eltelve élni, a világ dolgait pedig magunktól idegennek kell tartanunk, meg az ezekre irányuló vágyódásokat is. 7. Ha mindezek birtoklására vágyódunk, az igaz úttól messze elvettünk.

VI. Az Úr ugyanis azt mondja: „Egyetlen szolga sem képes két úrnak szolgálni” (vö.: Lk 16,13). Ha mi egyszerre akarunk szolgálni az Istennek is és a Mammonnak is, nem válik majd javunkra. 2. „Mit használ az, ha az egész világot megnyeri valaki, ha a lelke kárt szenved” (vö.: Mt 16,26). 3. Ez a világ és az eljövendő ellenségek. 4. Ez a házasságtörést, a

¹⁴⁸ „Az igazság atyja” csak az apokrifekben megtalálható cím, más korakeresztény írásban nem találkozunk vele, legföljebb gnóosztikusban. A levél szerzője azonban nem gnóosztikus, mert a felismerés nála együtt jár a megvallás kötelezettségével.

¹⁴⁹ vö. MTörv 6,5; Mt 12,30

¹⁵⁰ Az Iz 29,13 valamilyen apokrif közvetítésével átvett idézet, nem felel meg a Septuaginta szövegének.

¹⁵¹ IV,5. Az idézet a Jn 11,52 és Mt 7,23 valamint a Lk 13,25 összevonásának tűnik, valójában azonban az ún. Nazaréni evangélium 6. töredékében olvasható hasonló; „Ha a keblemen vagytok, és mennyei Atyám akaratát nem teszitek meg, el foglak taszítani benneteket keblemről” (E. Hennecke-W. Schneemelcher, Neutestamentliche Apokryphen I,95. old.).

¹⁵² V,3-5. Jézus idézett szavai hasonlítanak a Lk 10,3 és Mt 10,16-hoz, a Lk 12,4 és Mt 10,28-hoz, a különböző mondásokat a levél írója olvasztotta össze. Hasonló mondást idéz az Egyiptomi evangéliumból Alexandriai Kelemen Strm III,13,92-ben.

romlást, a pénzsóvárságot, az ármánykodást hirdeti, amaz pedig ezeknek éppen ellenkezőjét. 5. Így nem lehetünk mindkettőnek barátai; szükséges, hogy ettől távol tartsuk magunkat, amaz után pediglen sóvárogjunk. 6. Mi úgy vélekedünk, hogy jobb az itteni dolgokat gyűlölnünk, mivel azok romlottak és rövid ideig tartanak, az odaátiakat pedig szeretnünk, mivel azok romolhatatlanok és jók. 7. Ha megteesszük Krisztus akaratát, nyugalomra találunk, ha pedig nem, senki sem szabadít ki minket az örök bűnhődésből, ha nem tartjuk meg parancsolatait. 8. Ezekielnél ugyanis azt mondja az Írás; „ha feltámadna Noé, Jób és Dávid, gyermekeik nem szabadulnának ki a fogságból” (vö.: Ez. 14,14). 9. Ha pedig ezek az igazak saját igazságosságuk révén sem képesek gyermekeik szabadítására, akkor mi, ha nem őrizzük meg tisztán és szeplőtlenül keresztségünket, miféle bizakodással juthatnánk be az Isten országába? Vagy kiben találhatnánk ott pártfogóra, ha nem találnak nálunk istenfélő és igaz cselekedeteket?

VII. Mindezek miatt, testvéreim, olyannak láttok bennünket, mint akik a versenypályán küzdenek, mert ahogyan egy versenyző a kezeivel küzd meg, és ahogyan a mulandó küzdelmekben sokan törik magukat, de nem mindnyájan nyernek koszorút, csak azok, akik sokat gyötrik magukat és szabályszerűen versenyeznek. 2. Mi mindnyájan azért küzdünk, hogy mindannyian koszorút nyerjünk. 3. Ahogy előbbre jutunk az egyenes úton, a romlatlan pályán, rajta haladunk és küzdünk, hogy a végén koszorút nyerjünk, és ha nem is fogunk mindannyian koszorút nyerni, mégis mindannyian közelében leszünk a koszorúnak. 4. Úgy tekintetek mireánk is, mint azokra a versenyzőkre, akik mulandó küzdelmekben versenyeznek. Aki közülük vesztésként kerül ki, azt megvesszőzik, és kilöki maguk közül, sőt még a stadionból is kidobják. 5. Mit gondoltok? Mit kell elszenvednie annak, aki a romolhatatlanság küzdőterén bukik el? 6. Azokról, akik nem őrzik meg a pecsétet¹⁵³, ezt mondja: „a férgük nem pusztul el, tüzük ki nem alszik, minden testnek látványosságává lesznek” (vö.: Iz 66,24).¹⁵⁴

VIII. Addig tartsunk bűnbánatot, amíg itt élünk a földön! 2. Agyag vagyunk ugyanis a mester kezében, és olyan, amit még formára alakít a fazekas; ha az egy edényt formáz, keze között ha elgörbül és szétmállik, újra megformázza, utána a kemence tűzébe tesz, és mindezek után már nem tud többet alakítani rajta; ugyanígy vagyunk mi is, amíg ebben a világban vagyunk, minden rosszat, amit csak ebben a testben elkövetünk, teljes szívünkkel megbánhatjuk, hogy az Úr üdvözítsen bennünket, mindaddig megtehetjük, ameddig csak itt van a megtérés ideje.¹⁵⁵ 3. Ha már kijutottunk ebből a világból, többé nem lesz módunkban bűneinket megvallani vagy még egyszer bűnbánatot tartani.¹⁵⁶ 4. Ezért, testvéreim, tegyük meg Atyánk akaratát, testünket pedig őrizzük meg tisztán, tartsuk meg az Úr parancsolatait, és így elnyerjük az örök életet. 5. Az Úr ugyanis ezeket mondja az evangéliumban: „ha a keveset nem őrizitek meg, ugyan ki ad nektek valami nagyot? Ezért mondom nektek, aki a kevésben hűséges, az a sokban is hűséges.” (vö.: Mt 25,21-23). 6. Másutt pedig ezt mondja: „Őrizzétek meg tisztán a testeteket, a pecsétet épségben, hogy elnyerjétek az örök életet” (vö.: ?).

IX. Ne mondja azt senki közületek, hogy ez a test nem jut ítéletre, és nem is fog feltámadni. 2. Tudjátok meg: benne jutottatok az üdvösségre, benne nyílt meg szemetek is, hát nem ebben a testben éltek? 3. Ezért mint az Isten templomát kell őriznetek a testet! 4. Ahogyan testben nyertétek el a meghívást, úgy testben nyeritek el az üdvösséget is. 5.

¹⁵³ „akik nem őrzik meg a pecsétet” ugyanazt jelenti, mint megőrizni a keresztségi kegyelmet, megőrizni a keresztséget a VI,9-ben.

¹⁵⁴ Az Iz 66,24 szószerinti idézet, a szerző saját hozzáadása a „minden test látványossága”.

¹⁵⁵ VIII,1-2 vö. Jer 18,4-6; Antiochiai Theophilosz, Autolükoszhoz II,26-ban is (Óker. írók 8,482. old.).

¹⁵⁶ A szerző kizárja a halál utáni megtérés lehetőségét, amit Hermasz Pásztor (Látomás III,7,5) lehetségesnek tart.

Ahogy Krisztus, a mi Urunk és Megváltónk előbb lélek volt, majd testté lett, és így hívott meg bennünket, ugyanúgy mi is ebben a testben fogjuk elnyerni bérünket.¹⁵⁷ 6. Szeressük tehát egymást, hogy mindannyian bejuthassunk az Isten országába! 7. Mint akiknek elérkezett a gyógyulás ideje, adjuk át magunkat a gyógyító Istennek¹⁵⁸, adjuk meg neki az ellenszolgáltatásunkat! 8. Hogyan tegyük meg ezt? Tartsunk őszinte szívvel bűnbánatot! 9. Ő ugyan mindent előre tud, és látja a mi szívünket is. 10. Adjuk meg neki a dicsőítést, de ne csak a szájunkkal, hanem a szívünkkel is, hogy úgy fogadjon bennünket, miként fiait! 11. Az Úr ugyanis ezt mondotta: „Az én testvéreim azok, akik megteszik Atyám akaratát” (vö.: Mt 12,50).

X. Mindezek miatt, testvéreim, tegyük meg Atyánk akaratát! Ő választott ki bennünket az életre, és egyre inkább törekedjünk az erények után, a rosszat pedig úzzuk el magunktól, mert ez bűneink előtt halad; meneküljünk az istentelenség elől, nehogy bűnbe vigyen bennünket! 2. Ha pedig törekedünk arra, hogy a jót tegyük, ott lesz nyomunkban a békeség. 3. Mindezek miatt nem lesz mentség az olyan emberek számára, akik emberi félelmek szerint járnak, és inkább az itteni gyönyöröket választják, mint az eljövendő ígéreteket. 4. Nem tudják ugyanis mekkora gyötrődésekkel járnak majd az itteni gyönyörök, és mekkora örömet tartogatnak számunkra az eljövendő ígérek. 5. Akik ilyenképpen cselekedtek, ez még csak elnézhető volt, de mindezek fölött olyanok, akik az okatlan lelkeket gonoszságra tanítják, és nem tudják ők, hogy kétszeres elítélésben lesz majd részük, nekik is, meg azoknak is, akik hallgatják őket.

XI. Mi pedig tiszta szívvel szolgáljunk az Istennek, és így igazak leszünk; ha nem szolgálunk neki, mivel nem hiszünk Isten ígéreteiben, boldogtalanokká válunk. 2. A prófétai szó ugyanis ezt mondja: „Boldogtalanok a kételkedők, a szívükben megosztottak, akik azt mondják: Ezeket mind régen hallottuk, még atyáink idejében, mi pedig nap mint nap vártunk reá, és mégsem láttunk meg semmit sem belőlük! 3. Esztelenek, vessétek össze magatokat a gyümölcsfákkal! Vegyétek példának a szőlőt; először leveleket hajt, azután hajtást növeszt, majd éretlen termést hordoz, és csak utána mutatkozik meg a szőlőfürt. 4. Hasonlóan az én népem is még alakulóban van, és üldözéseket szenved, de mindezek után elnyeri majd a javakat!” (vö.: ?; I. Clem. 23,3-4).¹⁵⁹ 5. Mindezek miatt, testvéreim, mi ne legyünk kételkedők, inkább maradjunk meg reménységünkben, hogy elnyerjük egykoron bérünket! 5. Hűséges az, aki az ígéretet tette, és a minden művéért járó ellenszolgáltatást megadja ő. 7. Ha tehát Isten színe előtt az igazságosságot tesszük, bejuthatunk országába, és megkaphatjuk azokat az ígéreteket is, amelyekről „sem a fül nem hallott, sem a szem nem látott, és az emberi szív föl nem foghatta” (vö.: 1Kor 2,9).

XII. Szeretetlenben és igazságosságban váraozzunk nap mint nap az Isten országára, mivel nem ismerjük azt a napot, amelyen megjelenik az Isten. 2. Magát az Urat kérdezte meg valaki, hogy mikor jön el az ő országa, mire ezt válaszolta: „Ha majd a kettő egy lesz, és a külső mint a belső, a férfi pedig az asszonnyal, sem férfi, sem nő” (vö.: Egyipt. ev. in.: Strm. III. 13,92).¹⁶⁰ 3. „A kettő egy lesz”, ha majd egymás között az igazat mondjuk, és két testben minden képmutatás nélkül egy lélek lesz. 4. A „külső mint a belső”-vel azt mondja: a belső a lelket jelenti, a külső pedig a testet. Amilyen formában megmutatkozik a tested,

¹⁵⁷ Az ún. pneuma-krisztológia felfogása.

¹⁵⁸ Az Ószövetség is gyógyítónak vallotta Istent, vö. Zsolt 40,5 (LXX szerint!); „Könyörülj rajtam, gyógyítsd meg lelkemet, mert vétkeztem ellened!” Hasonló szöveg Theophilosz Autolükoszhoz I,7-ben (Óker. írók 8,449. old.).

¹⁵⁹ „Írásként” idéz apokrifet, mint az 1 Kelemen-levél XXIII,3.

¹⁶⁰ A Jézus-mondás hasonlít az Egyiptomiak evangéliuma 5. töredékéhez, de más apokrifekkel is összevonja, erről árulkodik a „külső és belső eggyé tétele”, amit vehet a Tamás-evangéliumból (22. logion Óker. írók 2,296 és 301. old.). Ebben az apokrifben a „külső és belső”, a „férfi és női” együtt szerepel!

olyanféleképpen legyen a lelked jótettekben nyilvánvalóvá. 5. A „férfi pedig az asszonnyal, sem férfi sem nő” azt mondja, hogy egy testvér sohasem néz úgy a nővéreire mint asszonyra, sem az órá mint férfira. 6. Ha ti megteszitek ezeket – mondja ő –, akkor elérkezik Atyám országa.

XIII. Testvéreim, egyszer már jussunk el a megtéréshez, figyelmeink a jóra irányuljon, tele vagyunk ugyanis mindenféle tudatlansággal és rosszal. Vessük el magunktól korábbi bűneinket, és ha szívünkől megtérünk, üdvözülünk. Ne legyünk a másik ember iránt hízelgők, és ne csak a másik ember szemében igyekezzünk megnyerőnek mutatkozni! Az igazságosságnak megfelelően közeledjünk a nem közülünk való emberek felé, nehogy miattunk káromolják a Nevet! 2. Az Úr ugyanis azt mondja: „Nevemet mindegyitek miatt káromolja az összes pogány nép” (vö.: Iz 52,5); vagy másutt: „Jaj annak, aki miatt nevemet káromolják” (vö.: ?). Miben éri káromlás? Abban, hogy nem tesszük meg mindazt, amit hirdetünk. 3. Szájunkból ugyan hallották a pogányok az Isten szavait, mint jó és nagy dolgokat csodálják, de megismerik azt is, hogy cselekedeteink nem méltóak azokhoz a szavakhoz, amelyeket hirdetünk; és innen van az, hogy káromlásra fakadnak mikoron azt mondják: mindez csak mese meg tévedés! 4. Ha pedig hallják tőlünk, hogy az Isten azt mondja: „Nem érdem az nektek, ha csak azokat szeretitek, akik titeket szeretnek, hanem abban találtok érdemekre, ha az ellenségeiteket és gyűlölőiteket is szeretitek” (vö.: Lk 6,32, 35). Ha ezeket hallják, csodálkoznak a jóságnak ilyen túláradásán; ám, ha látják, hogy mi nemcsak a gyűlölőinket nem szeretjük, de még azokat sem, akik szeretnek bennünket, kinevetnek minket, és káromolják a Nevet.

XIV. Így hát, testvéreim, mindnyájan, akik Atyánknak, az Istennek az akaratát megtesszük, abból az Egyházból valók leszünk, mely első, szellemi, mely még a Nap és a Hold előtt megteremtett¹⁶¹; de ha nem tesszük meg Istennek az akaratát, azok közé számítanak bennünket, akikről az Írás ezt mondja: „Az én házam rablók barlangjává lett” (vö.: Jer 7,11). Mindezek miatt az élet egyházból valók legyünk, hogy üdvözüljünk. 2. Nem hinném, hogy tudatlanságban lennétek afelől, az élő Egyház Krisztusnak a teste (vö.: Ef 1,22). Azt mondja ugyanis az Írás: „Isten az embert férfinak és nőnek teremtette” (vö.: Ter 1,27), a férfi Krisztus, a nő pedig az Egyház. A könyvek és az apostolok nem mostaninak mondták az Egyházat, hanem felülről valónak¹⁶², mert szellemi ő, ahogyan a mi Jézusunk is, a végső napokban jelent meg, hogy üdvözítsen bennünket. 3. Az Egyház, mely szellemi, megjelent Krisztus testében, és kinyilatkoztatta nekünk, hogy ha valaki őt megőrzi testében, és nem juttatja a romlásba, felveszi azt a testet a Szentlélekben; az ilyen test ugyanis a lélek képmása, és a hiteles kép felveszi magába a meg nem romlott képmást. Ő maga is mondomta, testvéreim, őrizték meg a testet, hogy a lelket is megkapjátok hozzá.¹⁶³ 4. Ha pedig azt

¹⁶¹ Az egyház a Nap és a Hold előtt megteremtett, tehát létében megelőzi az égi testeket is. A preegzisztens egyház eszméje megtalálható Hermasz Pásztorában (Látomás II,IV,1; I,I,6 és II,4). A szakaszban a Nap és Hold mellett még a „fény” és „élet” (phósz/zóé) fogalmakat is használja a szerző. A fény és élet fogalmakat elsősorban gnóosztikus írások társították előszeretettel, a 2 Kelemen-levél gnóosztikus interpretációját azonban tiltja az a tény, hogy mindig pozitív értelemben nyilatkozik az Ószövetségről.

¹⁶² A „felülről valónak” (anóthen einai) fordítás a szellemi karaktert veszi figyelembe, ha a Ter 1,27-re való utalást vesszük figyelembe, akkor az „anóthen einai” értelme: „kezdetől való”. Lehet, hogy a szerző a „kezdeti”, „eredeti” teremtést szelleminek gondolja. A preegzisztens Krisztus szellemi létét is úgy jellemzi, mint amely az idők végén jelent meg.

A Ter 2,24-et már az Ef 5,29-32 Krisztusra és az egyházra vonatkoztatta (vö. Didakhé XI,11 „kozmosz misztérium”). Irenaeus szerint (AH I,11,1) a valentinianusoknál az „ekklészia” nő-principium és az „anthróposz” férfi-principium az első „ogdoasz” utolsó párosa.

¹⁶³ Jellegetes kifejezések: „képmás” (antitüposz), „hiteles kép” (to authentikon). Az „antitüposz” a Zsid 9,24 és 1Pét 3,20 jellegetes kifejezése. Az „authentikosz logosz” a Nag-Hammadi VI. kódex egyik írásának a címe. Az „authentész” nyelvtani alak általánosan elterjedt volt, az „authentikosz” alak azonban csak keresztény írásokra

állítjuk, hogy a test az Egyház, a lélek pedig Krisztus, így aki testét meggyalázza, az Egyházat gyalázza meg, és az ilyen nem kaphatja meg a lelket, aki maga Krisztus. 5. Ez a test oly nagy életet és romlatlanságot képes magába fogadni a Szentlélek segítségével, melyet senki sem képes sem elmondani, sem kimondani, amelyeket maga az Úr készített választottainak (vö.: 1Kor 2,9).

XV. Nem gondolnám, hogy keveset beszélünk volna az önmegtartóztatásról¹⁶⁴, mivel aki ezt teszi, az nemcsak nem is fogja azt megbánni, hanem inkább saját magát segíti az üdvösségre, meg engemet is, aki azt ajánlja. Az érte járó fizetés ugyanis nem csekély, mert a tévelygő, vagy már elveszett lelket visszatéríti az üdvösséghez. 2. Ekkorra ellenszolgálatást adunk mi az Istennek, aki megteremtett bennünket, azzal a feltétellel, hogy mindaz, aki csak róla beszél vagy hall, hitben és szeretettel beszéljen és halljon róla. 3. Maradjunk meg istenfélő és igaz embereknek mi, akik hittünk benne, hogy nyílt bizalommal kérjük az Istent, aki azt mondotta: „Míg te beszélsz, én azt mondom: Íme itt vagyok” (vö.: Iz 58,9). 4. Ezek a szavak ugyanis a nagy ígéretekre vonatkoznak, és hogy adjon, az őt kérőnél készségesebbnek mondja magát az Úr. 5. Ne irigykedjünk egymásra, ha olyan mértékben részesednek mások is a javakban, mint amilyen mértékben mi is megkapjuk. Továbbá: amekkora gyönyörűséget adnak ezen ígék azoknak, akik ezeknek megfelelően cselekednek, ugyanakkora büntetés vár azokra, akik ezeket elmulasztják megtenni!

XVI. Mindezek miatt, testvéreim, ne éljünk olyan szűkösen a megtérés lehetőségével, mivel annak most van itt az ideje, hogy odaforduljunk az Istenhez, aki meghívott bennünket, és addig tegyük meg ezt, ameddig ő elfogad minket! 2. Ha a gyönyörökben való tobzódástól távol tartjuk magunkat, és ha a lelkünket legyőzzük abban, hogy nem engedünk az ezekre irányuló vágyódásainknak, akkor megkapjuk Jézus irgalmát. 3. Hiszen tudjátok ti is, hogy elérkezik az ítélet napja, mint egy befűtött kemence, és akkor majd az ég egy részét tűz fogja megemészteni (vö.: Mal 4,1), az egész föld pedig olyanná lesz, mint a feltüzésített ólom, ekkor majd nyilvánosságra jut az embereknek mind rejtekben, mind nyilvánosságban véghezvitt cselekedete. 4. Az alamizsna éppenúgy javunkra válik, mint a bűnök feletti bánkódás, a böjtölés jobb, mint az imádság, de az alamizsna mindkettőnél jobb. A szeretet elrejti a bűnök sokaságát, a tiszta lelkiismerettel végzett imádság megszabadít bennünket a haláltól. Boldogok mindazok, akik ezekben töltekeznek, az alamizsna pedig a bűnök könnyítője.¹⁶⁵

XVII. Teljes szívünkben tartunk bűnbánatot, nehogy valaki is elveszen közülünk. Ha pedig kezünkben vannak a törvények, cselekedjünk ilyenképpen, a bálványokat otthagytuk, sőt tanítunk másokat is, mennyivel inkább nem szabad elvesznie annak a léleknek, amely már ismeri az Istent? 2. Karoljuk fel azokat, akik már elerőtlenedtek a jóra irányuló törekvésekben, hogy így mindannyian eljuthassunk az üdvösségre, legyen gondunk a másokra és figyelmeztessük egymást! 3. Ne csak hívőnek mutassuk magunkat, és ne csupán a presbiterek figyelmeztetései alatt magunkat, hanem vonuljunk vissza házunkba, ott is Isten parancsaira emlékezzünk, és ne epekedjünk a világ dolgai után, hanem gyakrabban jöjjünk össze, törekedjünk előbbre jutni az Úr parancsolataiban, hogy mindannyian, kik az életre gyűltünk egybe, ugyanazt gondoljuk.¹⁶⁶ 4. Azt mondja ugyanis az Úr: „Eljövök, hogy egybegyűjtsem az összes nemzetet, törzseket és nyelveket” (vö.: 66,18), és ezt a

jellemző, főként gnóosztikus művekre. A szerző azonban a test „megőrzését” szorgalmazza, ami kizárja a gnóosztikus gondolkodásmódot.

¹⁶⁴ „önmegtartóztatás” sokszor visszatérő fogalom a levélben (homíliában), de nem valószínű, hogy szélsőséges enkratita jelentést tulajdonít neki a szerző. Általában a bűnöktől való megtartóztatást jelenti.

¹⁶⁵ A cselekedetek nagyra értékelése nem gnóosztikus vonás. A felsorolás megfelel a Tób 12,8-nak. A Tamás-ev. 6. és 14. logionja elutasítja ezeket a vallási gyakorlatokat.

¹⁶⁶ vö. Didakhé XVI,2. Az „összejövétel” és az eszkatológikus „összegyűjtés” kapcsolatban áll egymással.

megjelenésének napjáról mondja, mikor eljön, hogy minket megszabadítson, mindenkit tetteinek megfelelően. 5. A hitetlenek látni fogják dicsőségét és hatalmát¹⁶⁷, elámulnak majd, ha meglátják a világ feletti uralmat Jézus Krisztusban, és azt fogják mondani: – Jaj nekünk, mert valóban te vagy az, és mi nem hódoltunk előtted, nem hittünk benned, és nem engedelmeskedtünk a presbitereknek, akik üdvösségünk hirdetői voltak, és a férgük nem fog elpusztulni, tüzük ki nem alszik, látványosságára lesznek minden testnek (vö.: Iz 66,24).¹⁶⁸ 6. Az ítélet napjaiként pedig azt a napot mondotta, mikoron majd láthatóvá lesznek közöttünk istentelenek, és lesznek olyanok is, akik félremagyarázzák Jézus Krisztus parancsolatait. 7. Az igazak pedig megmaradnak a helyes cselekedetekben, szorongattatásokat viselnek el, a lélekben feltörő élvezetvágyat megvetik, akkor látni fogják, hogy azok, akik nem keresték, vagy pedig szavaikkal és cselekedeteikkel elárulták Jézust, büntetésül rettenetes szenvedések közepette el nem égő tűzre kerülnek, ők viszont dicsőíteni fogják az Istent, mondván: Lesz reménye annak, aki teljes szívéből szolgált az Istennek.

XVIII. Minket pedig azok közé számítsanak, akik hálát adnak az Istennek, és szolgálnak neki; és ne azok közé, akik istentelenségük miatt elítéltetnek! 2. Én magam ugyan mindenben vétkezek, a kísértéseket nem tartom távol, ezzel szemben, még akkor is, ha az ördög mesterfogásai között vagyok, törekszem az igazságosság után, amennyire erőmből telik, megközelítem, mivel félelemmel tölt el az eljövendő ítélet.¹⁶⁹

XIX. Mindezek miatt, testvéreim és nővéreim, miután hallottuk az igazság Istenét, buzdítalak titeket, figyelmeteket arra irányítatok, ami megíratott, és ezzel magatokat segítitek az üdvösségre, meg azt is, aki köztetek felolvasó; én pedig fizetségképpen kérem, hogy teljes szívetekből térjete meg, munkáljátok egymás életét és üdvösségét! Mindannyian, kik ilyenképpen cselekedünk, példát mutatunk minden fiatalnak és mindazoknak, akiknek szándékában áll Istennek tetsző módon, és annak jósága szerint élni. 2. Ne legyünk zúgolódók és veszekedők, miként az oktalanok, ha valaki figyelmeztetne bennünket, vagy az igazságtalanságból az igazságosság felé fordítana minket! Olykor rosszat teszünk, kételkedéseink, meg a bennünk levő hitlenség miatt nem látunk tisztán magunkban, elménk elsötétült a hiábavalóságok utáni vágyakozásainkban. 3. Az igazságosság tetteit cselekedjük, hogy majdan üdvösségre jussunk! Boldogok mindazok, akik hallgatni fognak ezekre a figyelmeztetésekre, mert ha rövid ideig szenvedniük is kell ebben a világban, de a föltámadás halhatatlan gyümölcsét mégis szüretelni fogják! 4. Ezért hát ne váljék szomorúvá az, aki istenfélelemben él, még akkor sem, ha a mostani időkben szerencsétlenség érné őt; a boldogság ideje reá fog köszönteni, az ilyen ember odafönn, atyáink mellett örvendezésben él majd, szomorúságot nem ismerő századokon át.

XX. Ne zavarja meg elméteket, ha Isten szolgálói között látunk olyanokat, akik szükségét szenvednek, és akik igazságtalanság árán gazdagodtak meg. 2. Legyen meg bennünk a hit, testvéreim és nővéreim! Mindannyian az élő Isten versenypályáján küzdünk, ebben az életben végezzük edzéseinket, hogy az eljövendőben koszorút nyerjünk. 3. Az igazak közül senki sem nyeri el gyümölcsét idő előtt, hanem csak reméli. 4. Az igazak bérét ha Isten mindenkinek azonnal megadná, igyekeznénk mindannyian megkötni a jó üzletet, mintsem jámbor módon élni. Igazaknak látnának bennünket, mikor nem a jámborságot, hanem a

¹⁶⁷ A „hitetlenek” itt nem a pogányok, hanem a Jézus második eljövételében kételkedők, akikről a XI,2-ben már beszélt.

¹⁶⁸ Az Iz 66,24-3-t ugyanúgy idézi mint a VII,6-ban.

¹⁶⁹ „mindenben vétkeztek” a görögben a „panamartolosz” szó áll, amely a Didakhé V,2-ben és a Barnabás-levél XX,2-ben a halál útjának jellemzésére szolgál. A „mesterfogások” itt a kínzó hóhér tevékenységére vonatkoznak. A görög „organon” szót a szerző a Septuagintából vette át, ahol a legtöbb helyen zeneszerszámot jelent, a 2 Makk 12,27-ben harci gépet, a 4. Makk 6,5-ben, 9,20-26-ban, 10,5-ben pedig kínzó eszközt. Ez utóbbi jelentésben alkalmazza a szerző. Az eljövendő ítélettől való félelem motívuma Hermasznál is megtalálható (Látomás III,IX,5).

nyereséget hajszoljuk? Mindezek miatt zavarja össze az isteni ítélet az olyan lelket, mely nem igaz, és bilincsekkel terheli meg.¹⁷⁰

5. Egyedül a láthatatlan Istennek, az igazság Atyjának, aki elküldötte nekünk a Megváltót, a romolhatatlanság szerzőjét, és általa nyilvánvalóvá tette előttünk az igazságot és a mennyei életet, neki legyen dicsőség örökkön örökké. Ámen.

¹⁷⁰ A büntetett, megbilincsel lélekkel valószínűleg a bukott angyalok megbilincselésére utal. A kiindulási pont a Ter 6,1-4; ezt a részt részletezték a késői zsidó írások, mint a Jubileumok könyve V,6; X,5; VII,11; Hénokh 10,4; 54,3. Az újszövetségi írásokban megtalálható Júdás-levél 6 és 2Pét 2,4-ben.